

ZNAČENJE RIJEČI »GENEA« U Mt 24,34 (Mk 13,30 i Lk 21,32)*

Josip PELC

* Ovaj nam je prikaz odnosno pokušaj novog prijevoda grčke riječi *genea* u Mt 24, 34 poslao svećenik dakovačke biskupije, umirovljenik, Josip Pelc. Budući da je to znak suradnje pastoralnog klera i odraz ljubavi pastoralnog klera prema BS mi ga uz neke nužne preinake uvrštavamo u BS (op. urednika).

U hrvatskom prijevodu »zagrebačke« Biblije¹ ovi su retci ovako prevedeni:

»Zaista, kažem vam, ovaj naraštaj neće proći dok se sve to ne zbude!« (Mt 24,34)

»Zaista, kažem vam, ovaj naraštaj neće proći dok se sve ovo ne zbude!« (Mk 13,30)

»Zaista, kažem vam, ovaj naraštaj sigurno neće proći dok se to sve ne dogodi!« (Lk 21,32)²

Naše pitanje glasi: da li riječ *naraštaj* odgovara značenju riječi *genea* u izvornom grčkom tekstu?

Na to pitanje želimo odgovoriti u ovom pokušaju. Polazimo sa stano- višta, koje hoćemo u ovom prikazu dokazati, da grčku riječ *genea* treba prevesti kao »rod« a ne kao »naraštaj«. Dakle, Mt 24,34 treba prevesti ova- ko: »Zaista, kažem vam, ovaj *rod* neće proći dok se sve to ne zbude!«

Zašto tako prevesti? Zato, jer prema našem mišljenju riječ »rod« pot- punije izražava značenje riječi *genea* i točnije izražava smisao Isusovih ri- ječi. Pogledajmo NEDJELJNA ČITANJA B,³ Evanđelje po Marku što se čita na 33. nedjelju kroz godinu. Evanđelje govori o sudnjem danu, a nastavlja riječima: »Zaista, kažem vam, neće uminuti *naraštaj* ovaj dok se sve to ne zbude!« Svi pak znamo da naraštaj koji je u vrijeme Isusovo živio nije do- živio sudnji dan. Dakle, Isusove riječi su netočno prevedene, odnosno *genea* ne znači »generacija« odnosno »naraštaj« nego »rod«. To želimo dokazati u ovom prikazu. (A i na prijevod Mt 24,29 ima primjedba).⁴

1 Bibliju »Stvarnosti« ili »zagrebačka« Biblija citiram prema izdanju: »Biblija Stari i Novi Zavjet, Stvarnost — Zagreb 1969. II izdanje, a grčki i latinski tekst Sv. Pisma citirat ću prema izdanju: Nestle — Aland, *Novum Testamentum graece et latine*, London — Stuttgart 1969. *Zago- din* prijevod Novog Zavjeta prema izdanju: Sveto Pismo Novoga Zavjeta. Preveo Dr. Franjo Za- goda. Naklada dra Stjepana Markulina, Zagreb 1925.

Njemački prijevod »Jeruzalemske Biblije« citirat ću prema izdanju: Die Bibel, deutsche Ausgabe mit den Erläuterungen der Jerusalemer Bibel. Herausgegeben von Diego Arenhoevel, Al- fons Deissler, Anton Vögtle. Herder, Freiburg — Basel — Wien. 2. Auflage 1969.

Bibliju »Stvarnosti« citirat ću radi kratkoće »Biblija Stvarn., Nestle—Aland, Novum Testa- mentum kratko: »Nestle—Aland« ili »Nestle—A«, Zagodin prijevod: »Zagoda«, a njemački prijevod »Jeruzalemske Biblije«: »Jer. Bibel«.

Pripominjemo, da se u II izdanju Biblije Stvarn. potkrala neugodna pogrješka kod Mt 24, 16: »... Tada neka ne bježe u gore«, mjesto da stoji ispravno: »tada neka bježe u gore...«

2 Napominjem, da je ovaj prijevod Lk 21, 32 u B. Stvarn.: Dok se to sve ne dogodi« — netočan. Zagoda prevada: »Dok se sve ne zbude«, dakle bez riječi »to«. Nestle-A. ima: »Donec omnia fiant« i grčki: »heos an panta genetai«. Jer. Bibel ima: »Bis alles geschieht«, dakle sve bez zamjenice »to«.

Tumačenje Isusovog eshatološkog govora u egzezezi

Komentar »zagrebačke« Biblije⁵ tumači Isusov eshatološki govor ovako. »Ovaj eshatološki Isusov govor očito treba razumjeti u dvije vremenske perspektive koje su tada apostoli i ostalo slušateljstvo shvatili kao jednu. Isus govori o razorenju Jeruzalema (godina 70) i o svojem slavnom dolasku (grčki Parousia, što u ovom poglavlju Mt četiri puta upotrebljava) na svršetku svijeta.« F. Streicher⁶ kaže o ovom eshatološkom govoru: »Die durch und durch eschatologische Schlussrede des Herrn spricht promiscue vom Untergang Jerusalems und vom Ende der Welt.« *Njemačka Jeruzalemska Biblija*¹ prevodi gore navedeni tekst (Mt 24,34) ovako: »Wahrlich, ich sage euch: dieses Geschlecht wird nicht vergehen, bis dies alles geschieht.« U komentaru⁷ pak kaže: »Ova se rečenica odnosi na razrušenje Jeruzalema a ne na svršetak svijeta. U svome je naviještaju Isus vjerojatno oba događaja jasnije razlikovao.« W. Trilling⁸ kaže da se teškoća s obzirom na tumačenje ovog proročanstva ne može riješiti. W. Grundmann⁹ tumači riječ *genea* tako što veli da je Mt mislio na crkvenu zajednicu (tj. da crkvena zajednica neće proći, »dok se ovo sve ne zbude«, ali da to nije bio prvotni smisao. H. Strathmann¹⁰ tumači govoreći o Mk 13,30 da te Isusove riječi znače da će židovski narod živjeti odnosno postojati do svršetka svijeta. J. Knabenbauer misli da se ta riječ odnosi na Židove. P. Gaechter (godine 1962) misli da se ove riječi odnose samo na propast Jeruzalema; F. Zorell, vjerojatno samo na propast Jeruzalema. W. Bauer¹¹ tvrdi u svome Rječniku da ovdje *genea* znači *naraštaj*, a Fr. Buechsel¹² tvrdi da se ta riječ odnosi na opake suvremenike Isusove.

Općenito o značenju riječi »Genea«

Uz toliku podvojenost znamenitih autora nameće nam se pitanje, da li je moguće riješiti poteškoće oko prijevoda riječi *genea*. Promotrimo najprije, kako glase riječi kod Mt 24,34 (i par.) u grčkom originalu te potom uopće značenje riječi *genea*.

3 Izdanje »Kršćanske sadašnjosti«, Zagreb 1969., str. 253.

4 Da li prevesti: »Zvijezda će se nebeska uzdrmati?« Latinski prijevod glasi: »Virtutes coelorum commovebuntur«, a grčki original: »hai dynameis ton ouranon saleuthesontai, »stoga mi se više sviđa Zagodin prijevod: »Sile će se nebeske pokrenuti«, jer dopušta širi obim tumačenja. Isus je govorio pučkim jezikom, a narod kaže, kada sjajni meteor prelazi preko noćnog neba, da je »zvijezda« pala; poradi toga bi se Isusove riječi mogle tumačiti tako, da će na koncu svijeta rojevi meteora i planetoida, koji obilaze oko sunca, padati na zemlju, probiti na raznim mjestima zemaljsku koru i tako učiniti, da užarena lava iz unutrašnjosti zemlje izbije na površinu i da onda sve oko sebe spali. Jer. Bibel prevada: »... Und die Kräfte des Himmels werden erschüttert werden.«

Možda bi se moglo prevesti: »Sile će se nebeske potresti«. Napokon, ako je Isus možda i upotrijebio pojam »exercitus coelorum« na aramejskom jeziku, a što se može biti ne bi moglo dokazati, ipak bi i u tom slučaju pod pojam »exercitus coelorum« spadali i meteori i pla netoidi, pa bi i u tom slučaju prijevod »sile nebeske: bio ispravan. Mislim pak, da ne bi mogli sa sigurnošću tvrditi, da je Isus svojim riječima htio proreći, da će se zvijezda, na pr. Veliki medvjed, Orion, Kasiopeja i dr. uzdrmati. Uostalom, kada su sami evanđelisti Isusove riječi preveli na grčki sa: dynameis ton ouranon — sile nebeske —, zašto ne bi i mi tako preveli? Najnoviji Duda—Fučakov prijevod (vidi br. 14) ima: »... i sile će se nebeske poljuljati.« (Mt 24, 29; Mk 13, 25 i Lk 21, 26.)

5 Str. 1234, pod br. 24, I j sl.

6 »Neues Testament aus dem Urtext in Sinnzeilen übersetzt vom Friedrich Streicher SJ. Herder, Freiburg 1964, str. 112.

7 Str. 1408.

8 W. Trilling, Das Evangelium nach Matthäus. Geistliche Schriftlesung 1 ,2. Leipzig 1965. str. 288 sl.

9 W. Grundmann, Das Evangelium nach Matthäus. Berlin 1968. Str. 510.

10 H. Strathmann. Das Evangelium nach Markus, NTD, Berlin 1958. Str. 179 sl.

11 Walter Bauer, Wörterbuch zum Neue Testament. De Gruyter. Berlin, New York 1971. (Citirat ćemo odsada kratko: Bauer), stupac 305. i 306.

12 Fr. Buechsel. Theol. Wörterbuch zum NT I, 661.

Amen lego hymin hoti
ou me pareithe he GE-
NEA haute heos an pan-
ta tauta genetai.

Amen lego hymin hoti
ou me pareithe he GE-
NEA haute mehris ou
tauta panta genetai.

Amen lego hymin hoti
ou me paraithe he GE-
NEA h. heos an panta
genetai.

Riječ *genea* prevedena je na latinski riječju *generatio* a na njemački se prevodi uglavnom riječju *Geschlecht* a i drugim riječima.¹³

Na naš jezik bi je trebalo prevesti — kako ćemo kasnije i dokazati — riječju *rod* jer ta naša riječ najbolje u tom kontekstu odgovara grčkoj riječi *genea* kao i latinskoj riječi *generatio*. O tome navodim mnogo filoloških pokrepa u bilješci 13.

Sensus literalis i sensus plenior

Prije nego počnemo rješavati pitanje hrvatskog prijevoda riječi *genea* moramo se još pozabaviti pitanjem potpunijeg značenja riječi svetog Pisma.

Josef Scharbert u svojoj knjizi »Das Sachbuch zur Bibel«¹⁴ piše: »Teolozi razlikuju u Bibliji literalni smisao, duhovni smisao, tipološki smisao i od najnovijeg vremena potpuni smisao (sensus plenior). Što se tiče kako definicije tako i međusobnog odnosa ovih smisala shvaćanja se jako razilaze.« Dalje kaže pisac, da se rasprava o tome osobito žestoko razvila u romanskim zemljama, a da njemački egzegete »tome problemu posvećuju premalo pažnje. Isti u daljnjem tekstu razlaže: »Ako shvatimo Bibliju kao Riječ Božju koja je »knjigom postala« ili ako s Pijom XII usporodujemo pisanje Biblije s Utjelovljenjem Sina Božjega, onda ćemo morati čvrsto ostati kod jedinstva smisla sv. Pisma. Budući da je Bog začetnik Sv. Pisma, to su riječi ljudskih autora ujedno sredstva za izražavanje onoga, što Bog hoće izreći. Drugim riječima mi ćemo morati smisao biblije tako shvatiti, da Bog izjednačuje ono, što sam namjerava izreći s onim što namjeravaju izreći sve one osobe, koje su sudjelovale kod nastajanja teksta biblije, koji

13 Značenja riječi *genea*: u naprijed navedenom grčko-njemačkom rječniku za Novi Zavjet od Waltera Bauer (11) čitamo:

Genea, (as, he) d. *Geschlecht*

I. eigtl. die v. einem Ahnherrn Abstammenden, d. Sippe, d. Sippschaft . . . dann überhaupt d. Rasse; zatim navada riječi Lk 16, 8: hoi hyioi tou aionos toutou fromimoterai hyper tous hyious tou fotos eis ten GENEAN ten heauton eisin i prevađa: die Kinder dieser Weltzeit sind ihrer Sippschaft (= ihresgleichen) gegenüber klüger als die Kinder des Lichtes — što Bibl. Stvarn. prevađa; jer sinovi su ovoga svijeta mudriji od sinova svjetla u držanju prema svojoj vrsti. »Evangelja (Duda—Fučak) prevode: »Jer sinovi su ovoga svijeta snalažljiviji prema svojim od sinova svjetlosti« Jer. Bibl. ima: »Den die Söhne dieser Welt sind ihresgleichen gegenüber klüger als die Söhne des Lichtes.« Dakle *genea* može imati više značenja. Za nas je važno značenje »Sippe«. U vezi s ovim značenjem navada Bauer na istom mjestu: »Pyth. 10, 42 die Hyperboeer sind . . . i nastavlja grčki: hiera *genea*.«

Dr. Gustav Samšalović u svojem rječniku (Njemačko-hrvatskirječnik, 2. izd. Zagreb 1964.) prevađa Sippe i Sippschaft sa: rodbina, svojta, a Sippe još na prvom mjestu sa: *rod*, a dr. Antun Hurm (Njemačko-hrvatski rječnik, Zagreb 1964) prevađa Sippe sa: krvno srodstvo, svojta, a Sippschaft sa: rodbina, pasmina.

Alfred Smoller (Handkorkondanz zum griechischen NT, Stuttgart 1963.) prevađa *genea* sa generatio, *natio*, progenies, tempora, premda u našem slučaju prevađa sa: homines aetatis Jcsu.

U grčko-hrvatskom Sencovom rječniku (Grčko-hrvatski rječnik, Zgb. 1910) stoji: »*genea* — *rod*, i to I. *gens* kao zajednica potomaka, a (kolektivno: pleme, koljeno, porod, potomstvo, porodica . . . b) podrijetlo, loza, rođenje, *rod*, *genean* einai rodom biti, apo *geneas* od rođenja . . . 2.) pokoljenje, naraštaj . . .

Menge-Güthling prevađa (Griechische-deutsches und deutsch-griechisches Wörterbuch, Berlin 1913) *genea*: 1. Entstehung, Geburt, Abstammung, Abkunft, Herkunft . . . 2. (konkr.) *Geschlecht* (als die von einem Ahnherrn Stammenden): a) Familie, Stamm, Sippschaft, Verwandtschaft, (Ahnenreihe, Stammbaum) . . . insb. edler Stamm, Adel . . . übh. Volksstamm . . . Nation. b) Nachkommenschaft . . . 3. Menschenalter, Generation, Geschlecht.

14 Josef Scharbert. Das Sachbuch zur Bibel. Pattloch. Aschaffenburg. 2. Auflage 1969. Str. 210. Djelo ćemo citirati: Scharbert.

nam danas predleži, bar utoliko (Bog izjednačuje) *ukoliko su to mogli shvatiti ovi ljudski autori*, koji su sudjelovali.¹⁵ Pisac nastavlja: »Ali onda ćemo također morati računati s tim, da će domašaj nekog biblijskog izričaja moći nadvisiti ono, čega si je pojedini ljudski autor bio svjestan kod svoga pisanja. Taj domašaj mogle su riječi ljudskog autora doseći istom iz opće povezanosti biblije odnosno objave, koja je u njoj sadržana. Ali on je od božanskog začetnika već od početka bio imtendiran (Božanski začetnik je već od početka htio, da dotične riječi ljudskog autora imaju taj domašaj.«¹⁶

Pisac zatim navodi primjer, kojim misli, da će to možda razjasniti: »Kada se netko za sastavljanje nekog opsežnog spisa posluži sa više sekretara i eksperata, može se dogoditi, da pojedini suradnik potpuno udovolji zadaći, koja mu je dodijeljena, a da nije spoznao puni domašaj riječi, koje je napisao, a koji domašaj dobivaju te riječi u povezanosti sa cijelim dokumentom; možda si je mogao steći samo nesavršen ili nikakav pregled te povezanosti i namjere naredbodavca. Pretpostavljeni će se onda, kada gotovi spis potpiše i time prizna napisano kao izraz svoga shvaćanja, identificirati sa izričajem svojih suradnika, ali on će ujedno dati njihovim riječima domašaj, kojega još nisu bili svjesni ti suradnici i koji se istom naknadno može otkriti (zaključiti) iz povezanosti (aus dem Zusammenhang).«

Dalje tumači isti pisac: »Kada je Bog sam suzačetnik literature, koju zovemo Biblija, tada mogu pojedini izričaji prijašnjih tradenata i autora sadržavati (takovu) bremenitost smisla koja se istom postepeno otkrila, kako je postao jasniji pregled razvoja objave u toku biblijskog tradicijskog procesa.«¹⁷

Na koncu daje Scharbert i svoje definicije: »Bilo bi smišljeno (sinnvoll) i svrsishodno *literatnim smislom* odnosno *smislom riječi* zvati onaj smisao, ukoliko ga se može bez daljnega uzeti (razabrati) iz riječi u užoj povezanosti neke biblijske knjige ili nekog tradicijskog sloga (ili sloja).«

Potpuniji ili prema Scharbertu »*puni*« *smisao (Vollsin, sensus plenior)* jeste onaj, koji se dobiva iz riječi Sv. Pisma iz opće povezanosti objave.¹⁸

Možda bi za to mogao biti primjer Iz 7,10 i sl. Sirski i izraelski kralj navijestili su rat judejskom kralju Ahazu. Ahaz namjerava tražiti pomoć od asirskog kralja. Prorok Izaija je protiv toga i poziva kralja Ahaza, da se ufa u Boga. Izaija predlaže Ahazu: »Zaišti od Jahve, Boga svoga, jedan znak za sebe iz dubine Podzemlja ili gore iz visina«; ali Ahaz odgovara: »Ne, neću iskati i neću iskušavati Jahvu.« Izaija mu na to odgovara: »Čujte, dome Davidov, zar vam je malo dodijavati ljudima, pa i Bogu mom dodijavate!

»Zato, sam će vam Gospodin dati znak:

Evo začet će djevica i roditi sina,

i nadjenut će mu ime Emanuel!

Vrhnjem i medom on će se hraniti

dok ne nauči odbacivat zlo

i birati dobro.

Jer prije nego dječak nauči

odbacivat zlo i birati dobro,

opustjet će zemlja, zbog koje strepiš,

od dvaju kraljeva . . . (Iz 7,10—16).

»Zagrebačka« Biblija ovo proročanstvo ovako tumači: »Mnogi misle, da je po srijedi skoro rođenje Ahabova sina i nasljednika Ezekije, koji će na-

15 Scharbert 210 i 211.

16 Scharbert 211.

17 Sch. 212.

18 Sch. 212.

staviti kraljevati u Izraelu. Neće dakle kraljevstvo propasti, kako se Ahab bojao... Međutim, svečanost navještaja, zatim simboličko ime novoga kralja (Immanu-El znači »Bog s nama«) kao i osobine koje prorok pridaje tom kralju, upućuju... da je riječ ili o sudbini cijeloga Izraela ili štoviše o jednom idealnom kralju — Mesiji.¹⁹

Ovome bi se moglo dodati: ako Emanuel označuje Ezekiju, onda to može biti samo u tom slučaju, da Ezekija bude tip Spasitelja. Izaija je onda i Ezekiju i budućeg Spasitelja u jednoj slici predvidio, — a prije negoli Ezekija nauči »odbacivati zlo i birati dobro« — opustjet će zemlja... Nadalje u bilješci iste biblije uz Iz 7,15²⁰ kaže se: »Djevica, hebr. *almah*, naziv za djevojku dozrelu za udaju. Za djevicu hebrejski jezik ima riječ *betulah*... U grčkom prijevodu »septuaginte«, premda grčki jezik za djevojku ima posebnu riječ *neanis*, na ovom se mjestu prevodi *almah* sa *parthenos* — *djevica*. Time svjedoči da su stari Hebreji, ili barem grčki prevodioci u 3. st. pr. Kr., *almah* na ovom mjestu shvaćali i u smislu *djevica*. Tako ju je shvatio i evanđelist (Mt 1,23) kad je primjenjuje na Mariju, majku Isusa Krista.«

Kod proroka Mihe imamo poznato proroštvo, da će se Mesija roditi u Betlehemu: »A ti, Betleheme Efrato, najmanji među kneževstvima Judinim, iz tebe će mi izaći onaj koji će vladati Izraelom; njegov je iskon od davnina, od vječnih vremena. Zato će ih Jahve ostaviti *dok ne rodi ona koja ima roditi*« (Mih 5,1 i 2).

O tom proroštvo govori Jeruzalemska Biblija u bilješci:²¹ »Radi se o majci Mesije. Možda Miha misli na znamenito proroštvo o *alma*, Iz 7,14, koju je Jesaja (Izaija) navijestio po prilici trideset godina prije (toga)«.

Nama se čini, da je to krasan primjer, kako se razvija *sensus plenior*: Immanuel — vladar od vječnih vremena, *alma* — djevojka — ona, koja ima roditi, a Miha joj ne zna za muža, — *parthenos* — djevica kod septuaginte i konačno potvrda i ispunjenje u Novom Zavjetu. Nadalje: ispunjenje u vremenu — rođenje Ezekije, čovjeka, koji je običan čovjek, ali je tip Spasitelja (ako smatramo, da se na njega također odnosilo proroštvo o Immanuelu) — zatim proroštvo o vladaru, kojemu je »iskon« od davnina, od vječnih vremena — i napokon sam Isus govori, naravno neovisno od svega toga, da je bio prije Abrahama, da je On Bog i prema tome vječan.

Tako se po našem mišljenju, — a čini se da jeste tako, — mogao razviti *sensus plenior* u apostolskoj Crkvi o Isusovim riječima: *non praeteribit generatio haec*. Isus je riječju *geneá*, koju je naravski izrekao na aramejskom jeziku, htio označiti sav »narod Božji, sav »rod« kršćana, od njegovih učenika do konca svijeta. Evanđelistima i Isusovim učenicima bilo je u početku bliže shvaćanje riječi *geneá* kao n a r a š t a j, premda nigdje to izričito ne kažu, tj. da *geneá* znači »naraštaj«, niti su uopće tvrdili.

Kada je naraštaj Isusovih suvremenika izumro, postalo je jasno prvoj kršćanskoj Crkvi, da se *geneá* nema shvatiti samo kao naraštaj Isusovih suvremenika — već šire — razvilo se bolje shvaćanje pojma *geneá* — *rod, narod* — i šire značenje vremena, koje on obuhvaća; *razvio se dakle sensus plenior*.

Pojam »Božjeg naroda« u Sv. Pismu Novog Zavjeta.

Pogledajmo, kakovu je ulogu igrala riječ »narod« odnosno pojam »Božjeg naroda« u Novom Zavjetu.

¹⁹ Bibl. Stvarn. str. 1217. bilj. k 7, 14.

²⁰ B. S. str. kao gore.

²¹ Jer. Bebel, str. 1318. bilj. k Micha 5, 2.

Misao o narodu i kraljevstvu Božjem provlači se kroz čitavi Novi Zavjet. Kod citiranja mjesta iz Novog Zavjeta služit ćemo se izdanjem NZ od Duda — Fućaka.²²

Već se za Ivana Krstitelja kaže, da treba da »spremi Gospodinu narod pripravan«. (Lk 1,17). Arkandeo Gabriel (Lk 1,32 i 33) i sv. Ivan Krstitelj (Mt 3,2) navješćuju Kraljevstvo Božje, o kojem je Isus u svojem javnom životu toliko puta govorio. Crkva je ispočetka mala poput gorušičinog zrna (Mk 4,31; 13, 19), a poslije se razvija u stablo, ona je malo stado (Lk 12,32), koje će postati veliki narod. Napose ćemo se baviti Isusovim riječima, koje je govorio o »Božjem narodu« poslije uskrisenja Lazara i drugim citatima do konca Novog Zavjeta. U rasporedu dana prije Isusove muke i smrti držat ćemo se knjige Vanetti-Duda, *Evandjelje*,²³ a citirat ćemo, kako smo rekli prema NZ, prijevod Duda-Fučak.²²

Nakon uskrisenja Lazara sastali su se svećenički glavari i farizeji i govore: »Ovaj čovjek čini mnoga znamenja. Ako ga pustimo tako, svi će povjerovati u nj, pa će doći Rimljani i oduzeti nam ovo mjesto i narod! (Iv. 11,47 i 48). Grčki: *eleusontai hoi Romaioi kao arousin hemon kai ton topon kai to ethnos*. Kajfa nato kaže: »... ne mislite kako je za vas bolje da jedan čovjek umre za narod, nego da sav narod propadne!« Evandjelista nastavlja: »To ne reče sam od sebe, nego — jer bijaše veliki svećenik one godine — prorokova da Isus ima umrijeti za narod; ali ne samo za narod nego i zato da *raspršene sinove Božje skupi u jedno*. (Iv 11,50—52). Ovdje se kaže, da Isus treba da umre za židovski narod, ali i da će se odabranima iz židovskog naroda pridružiti »sinovi Božji« iz svih naroda i tako će se stvoriti »Božji narod«.

Na Cvjetnicu narod kliče: »Blagoslovljeno kraljevstvo oca našega Davida koje dolazi!« (Mk 11,10).

Utorak poslije Cvjetnice²³ Isus govori priču o vinogradarima ubojicama i kao da daje odgovor na Kajfine riječi i riječi svećeničkih glavara, što smo ih čitali u jedanaestom poglavlju Ivana: Isus govori: »Zato će se — kažem vam — oduzeti od vas *kraljevstvo Božje i dat će se narodu, koji donosi njegove plodove!*« Lat. i grč.: *Ideo dico vobis, quia auferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus eius. — Dia touto lego hymin hoti arthesetai af'(aph) hymon he basileia tou theou kai dothesetai ethnei poiounti tous karpous autes.* (Mt 21,43). Tu se dakle ne govori o narodu u etničkom ili nacionalnom smislu, već o narodu Božjem, koji će se izabrati između svih etničkih naroda.

Isti dan govori Isus svoj eshatološki govor, koji smo naprijed donijeli prema svim trim evanđelistima, koji o tom govore.

U svom *eshatološkom govoru* Isus govori učenicima, prvijencima novozavjetnog Božjeg naroda: »Pazite da vas tko ne zavede!« (Mt 24,4; Mk 13,5; cf. Lk 21,8). Isusove opomene, da se čuvaju lažnih mesija (Mt 24,5; Mk 13,6 i Lk 21,8) tiču se njegovih učenika i naroda Božjega svih pokoljenja — do konca svijeta. Tako isto Isusove riječi o ratovima i drugim nevoljama (Mt 24,6—8; Mk 13,7 i 8 te Lk 21,9—11) a napose o progonstvima (Mt 24,9—13; Mk 13, 9—13 i Lk 21,12—19) o postojanosti i ustrajnosti do konca (Mt 24,13 i Mk 13,13, te Lk 21,19). Tu Isus umeće riječi, odnosno evanđeliste ih na tom mjestu bilježe: »I propovijedat će se ovo Evandjelje Kraljevstva po svem svijetu na svjedočanstvo svim narodima. Tada će doći svršetak« (Mt 24,14; cf. Mk 13,10). Napose upozorava Isus učenike i »Božji narod«, kako će se vladati za vrijeme židovsko-rimskog rata i propasti Jeruzalema (Mt 24,15—22,

22. Novi Zavjet s grčkog izvornika prevali Bonaventura Duda i Jerko Fućak. Zagreb 1973. Kršć. sadašnjost.

23 P. Vanetti — B. Duda. *Evandjelje*. Dr. sv. Cirila i Metoda. Zagreb 1962. str. 210 i sl. Međutim možda je još važnije, kojim redosljedom evanđelisti vežu Isusove riječi.

24 Petar Preradović. *Pozdrav domovini*. Zagreb 1968. Str. 103. Citirat ćemo: Preradović, 25 Preradović str. 127.

Mk 13,14—20 i Lk 21,20—24). Iza toga Isus ponovno upozorava Božji narod, da se čuvaju lažnih proroka i lažnih mesija (Mt 24,23—26; Mk 13,21—23) i ujedno prelazi na svoj dolazak na svršetku svijeta: »Jer kao što munja izlazi od istoka i bljesne do zapada, tako će biti i s dolaskom Sina čovječjega.« (Mt 24,27). Božji narod treba da se drži Isusovih opomena do svršetka svijeta.

Nakon toga prikazuje Isus u svom eshatološkom govoru strahote sudnjega dana i svoj slavni dolazak, no dok govori o progonstvima — »Tada će vas predavati na muke i ubijati vas. I svi će vas narodi zamrziti zbog Imena moga. Mnogi će se tada sablazniti, izdavati će jedni druge i mrziti se među sobom... Ali tko ustraje do svršetka, bit će spašen«, (Mt 24,9—10 i 13) — dotle Božjem narodu, koji ostane vjeran do konca, poručuje, nakon što je opisao strahote sudnjega dana: »Kad se sve to stane zbivati, uspravite se i podignite glave, jer se približuje vaše otkupljenje.« (Lk 21,28). Zatim Isus pripovijeda prisposobu o smokvi (Mt 24,32 i 33; Mk 13,28 i 29 i Lk 21,29—31), koja kod Luke ovako glasi: »Pogledajte smokvu i sva stabla. Kad već propupaju, i sami vidite i znate: blizu je već ljeto. Tako i vi, kad vidite da se to zbiva, znajte: blizu je kraljevstvo Božje.« (Lk 21,29—31). Na to se nadovezuju Isusove riječi: »Amen dico vobis, quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. Caelum, et terra transibunt: verba autem mea non transibunt.« (Lk 21,32 i 33).

Vidimo dakle na tim stranicama evanđelja stalnu gradaciju — stalan razvoj misli o kraljevstvu nebeskom i o »Božjem narodu«. Kajfa »proriče«, da Isus treba da umre za narod, (Iv 11,50—52), na cvjetnicu narod kliče mesijanskom kraljevstvu, u ponedjeljak nakon toga kaže Isus: »Nije li pisano: Dom će se moj zvati Dom molitve za sve narode?« (Mk 11,17). Zatim u utorka Isus kaže svećeničkim glavarima: »Zato će se kaženam vam — oduzeti od vas kraljevstvo Božje i dat će se narodu koji donosi njegove plodove.« (Mt 21,43). Isti dan Isus u svom eshatološkom govoru proriče, što u budućnosti čeka taj narod, kojemu će se dati kraljevstvo Božje, kako da se vlada u progonima, kako za vrijeme propasti Jeruzalema i kako da s pouzdanjem dočeka konac svijeta, ako donese plodove Božjeg kraljevstva. Za ovaj »Božji narod« vrijede Isusove riječi: »Zaista, kažem vam, ne, neće uminuti rod — geneá — ovaj dok se sve to ne zbude«, (Mt 24,34) tj. kršćanski narod — Katolička Crkva — trajati će do konca svijeta. Onda će — na koncu svijeta — kraljevstvo nebesko na ovom svijetu prijeći u vječno »kraljevstvo Božje« (Lk 21,31). Taj dakle rod — geneá — Božji narod — Crkva neće uminuti, neće proći, dok se sve ne zbude, dok se ne zbude i propast Jeruzalema i propast svijeta. Zato bi se riječ geneá — generatio trebala prevesti sa Rod, a ne sa »naraštaj«.

U nastavku svog govora Isus govori o sudnjem danu. »A o onom danu i uri nitko ne zna, pa ni anđeli nebeski, ni Sin, nego samo Otac.« (Mt 24,36; Mk 13,32), Sv. Luka dodaje: »Pazite na se, da vam srca ne otežaju u proždrljivosti, pijanstvu i u životnim brigama, te vas iznenada ne zatekne onaj Dan« (Lk 21,34) — što se očito odnosi u prvom redu ne samo na apostole, nego i na kršćane na koncu svijeta. Još isti dan Isus pripovijeda priču o deset djevoja iz koje očito izlazi, da je »kraljevstvo nebesko« Crkva na ovoj zemlji, u kojoj ima mudrih i ludih — dobrih i zlih.

Božji narod u Isusovim riječima poslije Njegovog eshatološkog govora

Na Veliki četvrtak ustanovi Isus presv. Euharistiju, sakrament ljubavi, duhovne hrane i jedinstva za svoju Crkvu — za Božji narod, koji je ujedno žrtva. (Lk 22,19 i 20 i ostala mjesta Sv. P. N. Z.) Isus govori učeni-

cima, da se ljube među sobom (Iv 13,34 i 35), obećaje im Duha Svetoga i da ih neće ostaviti kao sirote (Iv 14,16—18).

U velikosvećeničkoj molitvi Isus moli za Crkvu — Božji narod: »Ne molim samo za ove, nego i za one koji će na njihovu riječ vjerovati u mene: da svi budu jedno. Kao što si ti, Oče, u meni i ja u tebi, neka i oni u nama budu, te svijet uzvjeruje da si me ti poslao. Slavu koju si ti dao meni, ja dadoh njima: da budu jedno kao što smo mi jedno — ja u njima i ti u meni, da tako budu savršeno jedno, te svijet upozna da si me ti poslao i ljubio njih kao što si mene ljubio... Njima sam očitovao tvoje Ime, i još ću očitovati, da ljubav kojom si ti mene ljubio bude u njima — i ja u njima.« (Iv 17,20—23 i 26).

Na Veliki Petak Isus odgovara Pilatu: »Kraljevstvo moje nije od ovoga svijeta.« (Iv 18,36) i »Ja sam se zato rodio i došao na svijet da svjedočim za istinu. Tko je god od istine, sluša moj glas.« (Iv 18,37).

Nakon svoga Uskrsnuća, a kraj Genezaretskoga jezera govori Isus Petru: »Pasi jaganjce moje... pasi ovce moje« (Iv 21,16 i 17).

Isus se dakle pobrinuo, da Crkva — Božji narod ima vrhovnog poglavara, a na gori u Galileji daje toj Crkvi misijsku zadaću: »Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji! Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam zapovjedio!« »I evo, ja sam s vama u sve dane — do svršetka svijeta.« (Mt 28,18—20). — Apostoli su davno umrli, ali Isus je sa Crkvom — Božjim narodom do konca svijeta. Vidimo dakle da je Isus intenzivno vodio brigu za Crkvu odnosno Božji narod počevši od Cvjetnice pa do svog uzašašća na nebo. Razumije se, da je On to i prije vodio, ali je naročito onda, kada se spremao na svoju muku i smrt i prije svoga uzašašća, tu je brigu očitovao. U tom smislu se ima shvatiti Isusov eshatološki govor i riječ geneá u njoj.

Apostoli nastavljaju propovijedanje kraljevstva nebeskog

O Crkvi — narodu Božjem govorili su i apostoli. Navest ćemo neke citate. U prvoj Petrovoj poslanici piše prvi poglavar Crkve: »... pa se kao živo kamenje ugrađujte u duhovni Dom za sveto svećenstvo... A vi ste *ROD* izabrani, kraljevstvo svećenstvo, sveti puk, narod stečeni da naviještate silna djela Onoga koji vas iz tame pozva k divnom svjetlu svojemu; vi, nekoć Ne-narod, a sada *NAROD BOŽJI*; vi Ne-mili, a sada Mili.« (I. Petr. 2,5 i 9—10). Grč.: Hymeis de genos eklekton, basileion hierateuma, ethnos hagian, laos eis peripoiesin... hoj pote ou laos, nyn de laos theou... (I. Petr. 2,9 i 10).

O Božjem se narodu govori u »Djelima apostolskim« (Dj. ap. 15,14—18; 18,9 i 10 i dr.

Sv. Pavao govori? »Jer mi smo hram Boga živoga, kao što reče Bog: 'Prebivat ću u njima i hoditi među njima; i bit ću Bog njihov, a oni *narod moj*.'« (II. Kor 6,16).

U posl. Titu piše: »On sebe dade za nas, da nas otkupi od svakoga bezakonja i očisti sebi *Narod izabrani* koji revnuje oko dobrih djela. (Tit. 2,14).

U Otkrivenju 18,4 (sud nad Babilonom) piše sv. Ivan: »Začujem i drugi glas s neba: »Iziđite iz nje, *narode moj*, da vas ne zadese zla njezina, te ne budete suzajedničari grijeha njezinih!« I napokon u Otkrivenju opisuje sv. Ivan novi Jeruzalem: »I sveti grad, novi Jeruzalem vidjeh: silazi s neba od Boga, opremljen kao zaručnica nakićena za svoga muža. I začujem jak glas s prijestolja: Evo šatora Božjeg s ljudima! On će prebivati s njima: oni će biti *narod njegov*, a on će biti Bog s njima.« (Otkr 21,2 i 3).

Tako se u veličanstvenoj viziji Apokalipse svršava povijest Božjeg naroda i ispunjavaju Isusove riječi: »Nebo će i zemlja uminuti, ali riječi moje ne, neće uminuti.« (Mt 24,35). — Geneá dakle znači narod Božji od Kristovog vremena do konca svijeta.

Značenje hrvatske riječi »rod«.

Prema gore rečenom moglo bi se geneá prevesti i sa »narod«, ali držimo, da riječ »rod« više odgovara značenjima riječi geneá. Naš narod pod riječju »rod« podrazumijeva, bar u nekim krajevima — rodbinu. Kaže se: »On je u rodu s njime, s njom.« Nadalje se kaže na pr. »Rodom sam iz Slavonije«. Za prvo značenje negdje postoji izreka: »Slavi se god (tj. crkveni god — patron crkve), da se vidi rod.« Općenito su prihvaćeni pojmovi: muški rod, ženski rod, *ljudski rod*, a u literaturi se kaže umjesto: hrvatski narod i *hrvatski rod*. Tako naš veliki pjesnik Petar Preradović govori u pjesmi: »Jezik roda moga«:

»Zuji, zveči, zvoni, zvuči,
Šumi, grmi, tutnji, hući —
To je jezik roda moga!«

U pjesmi »Bože živi« pjeva: »Bože, živi, blagoslovi... milu zemlju, sveti dom, da se mladi, da se novi — svakim miljem *rodu*...²⁶ i dalje nastavlja u istoj pjesmi: »Bože, živi i okrijepi rod naš slavni, rod naš mili...«, a u pjesmi »Utjeha« govori pjesnik: »Oj rode dragi!...«²⁶ U pjesmi »Molitva« preporuča Bogu »rod svoj mili«.²⁷ U pjesmi: »Rodu o jeziku« pjesnik pjeva: »O jeziku, rode, da ti pojem...«²⁸ »Ljubi si ga, rode, iznad svega«²⁹ i »Ljub' si, rode, jezik iznad svega«.³⁰ Moglo bi se navesti i druge pjesnike.

U užem smislu upotrebljava se riječ rod u Bibliji Stvarnosti u knjizi Brojeva, gdje se izraelska plemena dijele u »rodove« (Br. 26,5—62).

Iz svega toga izlazi, da obim značenja riječi »rod« odgovara po prilici obimu značenja riječi »geneá«.

Iz tog nadalje slijedi, da riječ rod širinom svoga značenja *obuhvaća i pojam naroda i pojam naraštaja*, jer je naraštaj dio naroda.

Zašto Isus nije upotrijebio riječ, koja znači samo narod?

Koliko nam je moguće tumačiti Isusove riječi, razlog može biti:

1. Da je Isus htio naglasiti, da je njegov Božji narod zasada mala skupina, — ROD — kao neko malo pleme —, ali da će se razviti u velik »narod«, kako je rekao u priči o gorušičnom zrnu (Mt 13,13—32; Mk 4,30—32; Lk 13, 18 i 19) ili kako je rekao u ev. sv. Luke: »Ne boj se, stado malo: svjedoelo se Ocu vašemu dati vam Kraljevstvo«. (Lk 12,32).

2. Isus je hotimice upotrijebio riječ s dva značenja — geneá —, koja znači i *rod* — narod i naraštaj, da potakne svoje učenike na budnost — da računaju s time, da bi ne samo propast Jeruzalema, nego i propast svijeta mogli doživjeti, da tako nastoje maksimalnim zalaganjem raditi oko spasa svoje duše i duša svojih bližnjih i da kršćanski narod također u strahu Božjem nastoji oko spasa svoje duše.

Zato Isus govori: »A o onom danu i uri nitko ne zna« (Mt 24,36), »bdižite, dakle, jer ne znate u koji dan Gospodin vaš dolazi« (Mt, 24,42),

26 Preradović str. 137.

27 Preradović str. 100.

28 Prer. str. 95—98.

29 Prer. s. 96.

30 Prer. s. 98.

»zato i vi budite pripravní jer u čas kad i ne mislite, Sin čovječji dolazi« (Mt 24, 44) — slično kod Marka 13,32—37; Marko još završava taj odsjek Isusovim riječima :»Sto vama kažem, svima kažem. Bdijte!« (Mk 13,37). Matej još dodaje prisodobu o deset djevica (Mt 25,1—13) i o talentima (Mt 25,14—28) Kod Luke čitamo :»Pazite na se, da vam srca ne otežaju u proždrljivosti, pijanstvu i u životnim brigama, te vas iznenada ne zatekne onaj Dan, jer će kao zamka nadoći na sve žitelje po svoj zemlji. Stoga, budni budite i u svako doba molite da uzmožete umaći svemu tome što se ima zbiti i stati pred Sina čovječjega.« (Lk 21,34—36).

Sažetak:

1. Geneá se ne može prevesti sa: naraštaj, jer naraštaj Isusova vremena nije dočekaó konac svijeta;

2. Isus je sigurno kod riječi geneá mislio na Božji narod. O njemu govori Isus osim na gore navedenim mjestima još Mt 24,22 i Mk 13,20. Dva su naročita mjesta u eshatološkom govoru: propast Jeruzalema i propast svijeta. Tu se napose spominju njegovi izabranici — njegov narod: kod Mt 24,22 i Mk 13,20 — da će se radi izabranika ti dani skratiti i kod Lk 21,28: »Uspravite se i podignite glave, jer se približuje vaše otkupljenje«. Na ove se izabranike odnosi riječ geneá — rod — narod.

Kad se dakle geneá može *prevesti sa rod ili slično, a kontekst to apsolutno traži, mora se tako i prevesti.*

Dakle *ne*: ovaj naraštaj neće proći, nego *ovaj rod neće proći (ili: neće uminuti).*

Isus je govorio eshatološki govor prvijencima Božjega naroda, apostolima, čitav je govor namijenjen Božjem narodu, dakle na njega se odnosi i riječ »geneá«, tj. Božji će narod ostati do konca svijeta.

Mislímo, da smo tim dokazali našu tezu, koju smo na početku postavili.